

17 SEP 2008

NORDLAND STATSADVOKATEMBETER

16 SEPT 2008	
SAKSNR.: 200705683	
AVD/KONT/BEH: SIA / PTIB	
DOK.NR: 32	ARKIVKODE: 42

Justisdepartementet
Postboks 8005 Dep,
0030 Oslo

Deres ref.:
200705683

Vår ref.:
12/2007 GF

Dato:
15.09.2008

HØRING – FRITZ MOEN OG NORSK STRAFFERETTSPLEIE

Det vises til høringsbrev av 30.06.2008.

Nordland statsadvokatembeter har slike merknader til enkelte av anbefalingene:

1. (Lovfestet plikt for politiet til å skrive en redegjørelse for bevismomentene i straffesaken ved oversendelse til overordnet påtalemyndighet)

Innledningsvis bemerkes at utvalgets beskrivelse av statsadvokatenes rammevilkår og hverdag i arbeidet med alvorlige saker – slik dette gjengis i høringsnotatet - kan etterlate det uheldige inntrykk at det ikke er tid til grundighet, og at dette må kompenseres med en grundigere saksfremstilling fra politiets side.

I alvorlige og vanskelige bevissaker har etter vår erfaring tidsfaktoren ingen betydning for kvaliteten på arbeidet. Ganske ofte sendes saken tilbake til politiet for supplerende etterforskning, og selve påtalevedtaket vil i enkelte saker bli drøftet kollegialt etter at flere statsadvokater har satt seg inn i saken. Riktignok kan det i fengslingsaker og andre tilfelle gjelde frister, men det foretas da interne prioriteringer.

Bevishåndtering er i stor grad et ubundet, sammensatt, og erfaringsbasert skjønn, og i mindre grad teknisk arbeid med en terskel for når opplysningsplikt og objektivitetskrav er oppfylt. Både for påtalemyndighet og domstol gjelder en hovedsakelig fri bevisvurdering, slik at overbevisning eller tvil oppstår etter en totalvurdering av saken.

Det gis blant annet av den grunn i begrenset utstrekning noen redegjørelse for bevissituasjonen ved innstillinger på tiltale. I noe større grad kommenteres bevisbildet

når det klages over politiets henleggelse etter bevisets stilling, og i forbindelse med oversendelse av fullstendige anker. Da er imidlertid situasjonen ofte at det ulik oppfatning om hvordan enkelte bevismomenter skal vurderes og vektet, og innstillingen blir argumenterende.

Politiets redegjørelse for bevisene vil i seg selv vanligvis ha liten betydning for statsadvokatens avgjørelse av påtalespørsmålet og – jf høringsnotatet – for i hvilken grad statsadvokaten setter seg inn i alvorlige saker. Statsadvokatene gjennomgår normalt saken i sin helhet med et utgangspunkt i politiets siktelse, og tar stilling til tiltalespørsmålet på bakgrunn av en selvstendig bevisbedømmelse. Heller ikke oversiktsrapporter og etterforskningsnotater vil i seg selv få noen vesentlig betydning for resultatet, men slike kan allikevel være nyttige.

Dyktighet og objektivitet i bevishåndtering erverves i vesentlig grad gjennom den rettslige behandlingen av sakene, hvor også aktivitet fra forsvarere og dommere bidrar til et mer detaljert og sammensatt bevisbilde. Eksempelvis har etterforskere som har vært bisittere i mer omfattende og vanskelige saker ofte gitt utrykk for stor læringseffekt av spørsmålsstillingene i retten. Forhold som er viet mindre oppmerksomhet under etterforskningen kommer i fokus.

I de vanskelige og alvorlige bevissakene – eksempelvis enkelte sedelighetssaker - har politijuristene liten eller ingen erfaring fra domstolene, og det kan neppe forventes at juristens bevisgjennomgang får noen særlig betydning for påtalevedtaket.

Hvis det gjøres obligatorisk med en bredere ”bevisfremstilling” fra politiets side kan denne lett bli dominant, og over tid bidra til at statsadvokatens bedømmelse bindes opp til fremstillingen og innfallsvinkelen til politiet. Dette kan svekke ordningen med at skyldspørsmålet i de aktuelle saker vurderes uavhengig i to ledd, hvilket må være uheldig i det perspektiv disse spørsmålene reises.

Det er allikevel et poeng at en grundigere bevisgjennomgang kan virke ansvarliggjørende, og i og for seg gi en viss trening i systematisk bevishåndtering. Etter vår oppfatning bør imidlertid manglende kompetanse primært møtes med opplæring, og det kan være at bevisspørsmål generelt bør vies større oppmerksomhet både i politiet og høyere påtalemyndighet.

Under henvisning til side 4 i høringsnotatet, er det vår oppfatning at interne notater – som riktignok brukes i liten utstrekning – kan være nyttige og kvalitetsfremmende. Gjennom slike notater kan tvil og spørsmålsstillinger omkring bevisvurdering og lovanvendelse kommuniseres åpent og uformelt, og bidra til en samlet grundigere saksbehandling og læring. Notatformen brukes jo antakelig fordi dokumentet ikke er offentlig, og en regel om at notater skal inngå i saksdokumentene vil formodentlig føre til at man enten lar være å skrive notater, eller ”tilpasser” notatet slik at det taper sin verdi som sådant.

Noe annet gjelder naturligvis faktiske opplysninger i vid forstand som ikke skal holdes utenfor saken.

I dag brukes også i en viss utstrekning det interne mail-system til å drøfte problemstillinger i straffesaker, og det synes både vanskelig og uhensiktsmessig å begrense bruken av intern skriftlig kommunikasjon innenfor og mellom nivåene i påtalemyndigheten.

Det som i høringsbrevet på side 3 omtales som "*problemet med informasjonsflyten*" kan berøre en noe annen, men viktig problemstilling, nemlig hvor vidt all relevant informasjon fra politiets arbeid med saken er gjort tilgjengelig og kan gjenfinnes og tas i betraktning.

Her er det en viss erfaring for at dokumenter/opplysninger – som i det minste kan hevdes å ha relevans for avgjørelsen – ikke ligger åpent, men mer eller mindre tilfeldig kommer for en dag på et sent stadium. Utelukkelse av informasjon fra etterforskningsprosessen kan skyldes uskjønnsomhet med hensyn til hva som kan få betydning, men det kan også skyldes manglende objektivitet og åpenhet – altså bristende påtaleetikk/holdninger.

Dette må eventuelt møtes med opplæring og holdningsarbeid.

2. (Plikt til å nevne alle relevante bevis i bevisoppgaven)

Mye av de samme motforestillinger som ovenfor er påpekt gjelder også i forhold til at påtalemyndigheten skal "*nevne alle relevante bevis*" i oversendelse til retten. Eneste garanti for rettssikkerhet og kvalitet vil også her være den enkeltes faglige kompetanse, objektivitet og åpenhet i arbeidet.

Et bevisforholds relevans og vekt vil det lett være ulike oppfatninger om – også innenfor påtalemyndigheten – og en praksis som foreslått vil lett skape en forestilling om at bevisoppgaven har full positiv og negativ troverdighet. En "fullstendig" oversikt vil nok kunne lette forsvarers arbeid, men også lett bli en sovepute både for forsvarer og domstol, og dermed virke mot sin intensjon.

Påtalemyndigheten vil i dag formodentlig ta med i sin bevisoppgave også bevis som særlig utpeker seg mot straffeskyld – typisk vitneuttalelser eller negative/åpne sakkyndigvurderinger - blant annet for å ha "første hånd" på spørsmålsstillingen i retten. Forsvarer vil gjerne ha ytterligere bevisføring, og ofte et annet syn på hva som kan ha betydning for saken. Tiltalte og forsvarer vil normalt erkjennes en lavere terskel for relevant bevisførsel – typisk slik at karaktervitner og andre mer perifere bevis tillates ført. Etter vår erfaring vil domstol eller påtalemyndighet sjelden motsette seg slik bevisføring, blant annet fordi den kan ha den i og for seg viktige verdi at tiltalte opplever å ha blitt hørt. Etter vår erfaring fungerer denne "dualismen" godt og gir gjennomgående en god belysning av saken.

En plikt til å "*nevne alle bevis*" vil på samme måte som bevisredegjørelse til statsadvokaten lett gi opphav til kritikk ved at det hevdes å foreligge en slagside i bevisoppgaven/redegjørelsen. Erfaringsvis vil slik kritikk i seg selv lett kunne få stor dominans, bidra til å vidløftiggjøre saken, og på uheldig måte dra oppmerksomheten bort fra viktige materielle spørsmål i saken.

Domstolen har en selvstendig plikt til å få saken best mulig belyst, jf straffeprosessloven § 294, men er i stor grad naturligvis prisgitt partenes fokus og saksfremstilling i retten.

Dette kan tale for at det i noe større grad enn i dag redegjøres for bevissituasjonen ut over den aktuelle bevisførsel. Dette kan imidlertid imøtekommes gjennom hyppigere/obligatorisk bruk av saksforberedende møter med fagdommer, og/eller en praksis med et mer fyldestgjørende innledningsforedrag, sml straffeprosessloven § 289, annet ledd. Eventuelt kunne denne bestemmelsen endres for å fremtvinge en noe grundigere saksfremstilling i startfasen av saken. Dommerne kan da tidligere og bedre vurdere behovet for supplerende bevisførsel, og for den saks skyld etterforskningssteg som kan utføres under sakens gang.

3. (Generell regel om oppnevning av forsvarer for mistenkte eller siktede med nedsatt mulighet for å ivareta sitt tarv under etterforskningen)

Vi har ingen innvendinger til forslaget, og slutter oss til departementets formulering av påtalemyndighetens ansvar midt på side 11 i høringsnotatet.

Foreslått lovtekst på samme side bør imidlertid åpnes noe – jf høringsnotatet – og ikke forbeholdes siktede med "nedsatt syn, hørsel eller taleevne". Formålet må være å senke terskelen for bruk av offentlig forsvarer på etterforskningsstadiet i alvorlige saker hvor siktede har særlige og synlige behov for bistand. En annen nærliggende persongruppe er fremmedspråklige, som i tillegg gjerne vil ha en kulturelt betinget fremmedfølelse også i forhold til politi og strafferettssystem.

Det kan også reises spørsmål ved hvor grensen skal trekkes for når en siktet med særlige behov skal ha rett til offentlig forsvarer etter den foreslåtte nye § 99a i straffeprosessloven.

Med bakgrunn i at det allerede i dag finnes en generell regel i straffeprosessloven § 100 annet ledd for oppnevning av forsvarer når særlige grunner foreligger, antar vi at den foreslåtte regelen i § 99a bør forbeholdes saker som kan medføre fengsel i mer enn 3 år.

Skulle man trekke en ett-årsgrense, vil svært mange saker kunne omfattes. Dessuten antar vi at selve innføringen av en ny regel vil gi en signaleffekt som kan gjøre det lettere å få oppnevnt forsvarer også etter § 100 annet ledd i saker med lavere strafferamme. Det bør også kunne gå frem av forarbeidene at innføring av ny § 99a ikke skal svekke den mulighet til å få oppnevnt forsvarer som allerede finnes i § 100 annet ledd, slik at man i saker med lavere strafferamme enn i § 99a skal vurdere behovet for forsvarer også etter andre kriterier.

4. (Endrede regler for oppnevning av sakkyndige)

Departementet ber om høringsinstansenes syn på hvorvidt det må anses nødvendig å innføre et tydeligere skille mellom politi/påtalemyndighet og sakkyndige.

Det er i mange saker en krevende oppgave for politi/påtalemyndighet å finne tak i sakkyndige som besitter den kompetansen som aktuell sak krever, er habil, kan utføre undersøkelsene på aktuelt tidspunkt, og skrive rapport/erklæring innen rimelig tid. Slik sett ville det vært gunstig om det var en uavhengig instans som kunne bistå i å peke ut sakkyndig. Det antas imidlertid å bli svært vanskelig å ha én instans som skulle ha oversikt over alle typer sakkyndighet, og som i tillegg er tilgjengelig og kunne peke ut sakkyndig når den enkelte sak krever det. Særlig i ulykkessaker kan det være nødvendig å ha sakkyndig med teknisk bakgrunn meget raskt på åstedet. Det samme ved medisinsk undersøkelse etter melding om sedelighetsovergrep. I slike saker der oppdraget må gjøres umiddelbart, og det ikke er tid til å få rettens oppnevning av sakkyndige, er det vår erfaring at disse sakkyndige som er bragt inn av politiet, sjelden blir oppnevnt i ettertid.

Et unntak herfra er der politiet oppnevner en rettspsykiatrisk sakkyndig for å foreta en foreløpig undersøkelse etter straffeprosessloven § 165 fjerde ledd (prejudisiell observasjon). Dersom den foreløpige undersøkelsen viser at man må foreta en fullstendig undersøkelse, oppnevnes denne sakkyndige normalt som én av to rettspsykiatrisk sakkyndige. Denne praksisen har vært akseptert av Den rettsmedisinske kommisjon.

Når oppdraget kan avventes til rettens oppnevning, vil påtalemyndigheten normalt begjære det, i stedet for å engasjere sakkyndige selv. Men påtalemyndigheten må – slik praksis er i dag – overfor retten foreslå hvem som skal oppnevnes. I den forbindelse må man ha kontakt med vedkommende, både for å undersøke habilitet og forespørre om vedkommende kan ta oppdraget. Forsvarer vil i slike saker også bli spurt om merknader/innvendinger. Også for disse sakene er det viktig at den sakkyndige kommer raskt i gang med arbeidet, og det er vanskelig å se for seg at en uavhengig instans skulle kunne peke ut sakkyndige uten at denne prosessen tar lengre tid enn det som brukes i dag.

Herfra antar vi at en bedre opplæring av sakkyndige, herunder fokusering på uavhengighet og habilitet, er veien å gå for å sikre god kvalitet på sakkyndiguttalelser. Bl a kunne man tenke seg at det sentralt ble utarbeidet retningslinjer med fokus på slike spørsmål som rutinemessig sendes den sakkyndige sammen med oppnevningen.

5. (Plikt til å utforme skriftlige mandater)

Vi støtter forslaget om at det lovfestes et krav om at den sakkyndige skal ha et skriftlig mandat, og at eventuelle tilleggsmandat også gis skriftlig. Vår erfaring er forøvrig at dette er det vanlige i dag. Forslag til ny § 142 a i straffeprosessloven og endring i § 148 tiltres.

Vi støtter også forslaget om at det gis en forskriftshjemmel til å gi nærmere regler om utforming av mandater, jf høringsnotatet side 14.

Et noe annet spørsmål i tilknytning til anbefaling nr. 10, er om det bør stilles krav til sakkyndige som fremstilles av forsvarer eller bistandsadvokat i straffesaker, jf straffeprosessloven § 149. Dette er ikke uvanlig, og også slike partsoppnevnte

sakkyndige kan få stor betydning for sakens opplysning og avgjørelse. Ofte avgir disse sakkyndige en erklæring i forkant av saken som påtalemyndigheten får tilgang til, men det er ikke alltid. Dersom partsoppnevnte sakkyndige først avgir sin uttalelse under hovedforhandlingen, og noen ganger bare muntlig, kan det være vanskelig å imøtegå eventuelle feil eller uklarheter i premisser eller konklusjon. Slik statsadvokatene i Nordland ser det, burde det være et vilkår for å bli fremstilt som sakkyndig at det er gitt et skriftlig mandat, en skriftlig rapport som er tilgjengelig forut for hovedforhandlingen, og at det i rapporten gis opplysninger om eventuell tilknytning til partene (habilitet). Gjelder rapporten rettsmedisinske spørsmål, må det også i disse tilfellene sendes kopi av rapporten til Den rettsmedisinske kommisjon.

6. (Spørsmål om å regelfeste en plikt for politiet til å opplyse om mistenktes fullstendige timeplan i perioder med intensive avhør)

Vi er i utgangspunktet enige med departementet i at det neppe er behov for ytterligere regler på dette området.

Det går allerede i dag frem av påtaleinstruksen § 8-2 sjette ledd at avhør av mistenkte ikke må " ... ta sikte på å trette ut avhørte", og at han "må gis anledning til å få sedvanlige måltider og nødvendig hvile".

Vi er imidlertid av den oppfatning at det er et visst rom for forbedringer i politiet ved at man i større grad enn i dag utviser høyere bevissthet om å *protokollere i avhørsrapportene* hvordan avhøret foregikk (f. eks. at man hadde en halv times "forsamtale" før man begynte på det egentlige avhøret), når avhøret tok til, når det ble tatt pauser, pausenes art og varighet, avhørtes opptreden under avhøret (f. eks. om han var rolig eller nedstemt, om han fremsto som ruspåvirket, eventuelt i hvilken grad, og om det ble oppfattet som forsvarlig å avhøre ham i en slik situasjon), samt når avhør ble avsluttet.

Som eksempel nevnes at det i en standard avhørsrapport fremgår at avhøret varte i 3 timer, til tross for at det kanskje er skrevet en rapport på under en side. Ikke sjelden er det blitt spørsmål i retten om hva som ellers foregikk.

Ett alternativ til å protokollere disse opplysningene i avhørsrapporten kan være å utarbeide en egen avhørslogg for det enkelte mistenkteavhør, spesielt i de tilfelle det ikke er gjort bruk av video-opptak fra avhøret.

7. (Spørsmål om grensene for hvilket press som er tillatelig i en avhørssituasjon bør klargjøres)

Vi er av den oppfatning at dagens regler for gjennomføring av avhør av mistenkte og vitner er detaljerte, og at det vanskelig vil la seg gjøre å foreta en uttømmende regulering på området.

Vi påpeker videre at avhør i dag i større utstrekning enn tidligere foretas med bruk av

lyd og bilde, hvilket gjør det lettere å etterprøve om det ble utøvd utilbørlig press i avhørssituasjonen.

Endelig påpekes at det de senere år har skjedd en vesentlig forbedring i opplæringen og utøvelsen av politiets avhørsmetodikk.

Vår oppfatning er derfor at rettssikkerhetshensyn i dag ivaretas gjennom eksisterende regelverk og gjennomføringsform for avhør.

Vi har for øvrig ingen bemerkninger til de spørsmål høringsnotatet berører.

Geir Fornebo

Erik Thronæs

Jenny Sellæg

Gjenpart:

Riksadvokaten (ref: Ra-06-454/RTO/efr)